

УДК 372.21.035(045)

Сидельникова О.Д.

Маріупольський державний університет

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА - НЕВІД'ЄМНА УМОВА УСПІШНОГО САМОРОЗВИТКУ ХЛОПЧИКІВ І ДІВЧАТОК ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття присвячена актуальній проблемі становлення дошкільника як особистості, аналізу можливостей впровадження у практику роботи дошкільних навчальних закладів сучасних технологій тендерного та особистісно орієнтованого виховання, реалізації системного підходу до формування дошкільника як суб'єкта й індивідуальності. В сучасних умовах зміни філософії національної освіти виникає необхідність реформування цілей та цінностей, оновлення змісту, вдосконалення технологій дошкільної освіти. Це зумовлено тим, що дошкільне дитинство класифікується як період виникнення та становлення особистості, закладання її ціннісного фундаменту, формування первинних світоглядних уявлень.

Одним із важливих інтегрованих критеріїв прогресу людства в цілому є рівень гуманізації суспільства. В свою чергу, система освіти є показником рівня гуманізації суспільства, а також засобом для її реалізації. Перед сучасною системою освіти стоїть завдання формування основ розуміння світу як такого, що постійно змінюється, в якому особистість перебуває в стані постійного творця цього світу та самої себе, головним результатом і умовою чого є гармонія людини із собою, зі світом, а це посилює інтерес до педагогічних досліджень питань самосвідомості, формування ціннісного ставлення особистості до себе.

Окрім того, у нормативних документах, які регламентують освітню діяльність, а саме: у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні [1], Законі України «Про Освіту», Законі України «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI ст. визначено основні принципи освіти в нашій державі, які передбачають орієнтацію на особистість, формування в неї свідомого, ціннісного ставлення до навколишньої дійсності і самої себе, забезпечення орієнтації на особистість як на представника певної статі.

Значущість вивчення даної проблеми ґрунтується на орієнтації педагогічного процесу на особистість. У філософських, психологічних, педагогічних дослідженнях представлені різні аспекти проблеми: розкриті загальні основи формування ставлення особистості до інших і до себе (Р. Декарт, І. Кант, А. Камю, Е. Муньє, І. Фіхте та ін.); досліджені питання становлення самосвідомості особистості (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, В. Столін, П. Чамата, Н. Чеснокова, О. Шорохова та ін.); вивчені побудова, структура й динаміка ставлення особистості до себе (Р. Берне, У. Джемс, Х. Каплан, І. Кон, С. Пантелєєв, К. Роджерс, М. Розенберг, В. Столін, Р. Уайлі та ін.); досліджені особливості самооцінки та її взаємозв'язок із оцінками оточення (Н. Анкудінова, М. Боришевський, І. Кон, Г. Липкі на, Г. Прихожан, Є. Савонько, В. Сафін та ін.); науково обґрунтовані психологічні основи формування й розвитку особистості (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, В. Дивидов, О. Дусавицький, О. Кононко, Г. Костюк, Б. Ломов, О. Леонт'єв, С. Максименко, С. Рубінштейн, Г. Цукерман, Д. Ельконін та ін.); розроблені нові парадигми освіти (Г. Балл,

І. Бех, В. Давидов, О. Дусавицький, С. Максименко, С. Подмазін, В. Репкін, О. Савченко, Г. Цукерман, Д. Ельконін, І. Якименська та ін.).

Отже, наукові дослідження, що розкривають теоретико-психологічну проблему ставлень особистості (Б. Ананьєв, І. Бех, О. Леонтьєв, В. Мясищев, Ю. Приходько, В. Столін та ін.) та відповідні пошуки у педагогіці (О. Степанов, М. Фіцула, І. Харламов та ін.) характеризують це утворення як систему зв'язків людини із значущими для неї сторонами дійсності, що реалізується в поведінці, закріплюється у способі життя, стає складовою свідомості й самосвідомості особистості, характеристикою самоцінності.

У психолого-педагогічній літературі ціннісне ставлення до себе розглядається як важлива компонента самосвідомості, що засвідчує зрілість особистості. Воно має відповідні компоненти, форми та показники прояву (І. Бех, О. Кононко, В. Мясищев, В. Сластенін, В. Столін, В. Сухомлинський, Л. Рувинський та ін.).

Досвід психолого-педагогічних досліджень останніх десятиріч дозволяє переглянути існуючі уявлення про вікові можливості дітей дошкільного віку (В. Давидов, О. Дусавицький, Л. Занков, С. Максименко, В. Репкін, Д. Ельконін) і зробити висновок про те, що їхні пізнавальні можливості практично невичерпні, що відбуваються кардинальні зміни в мотиваційній структурі особистості дітей дошкільного віку, а процес побудови різноманітних міжособистісних зв'язків у спілкуванні дітей сприяє розвитку самосвідомості.

Окрім того, аналіз наукових джерел дає підстави для твердження про важливість виховання ціннісного ставлення до себе у розвитку дитини дошкільного віку за допомогою різноманітних засобів педагогічного впливу (І. Бех, О. Кононко, В. Непомнящая та ін.) [2, 3, 4].

Однак, у педагогічній науці не розкритий цілісний процес формування ціннісного самоставлення у дошкільників різних віково-статевих груп. Дана проблема потребує обґрунтування педагогічних умов і розробки технології формування ціннісного самоставлення в дошкільників різних віково-статевих ГРУ.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена її теоретичним і практичним значенням, недостатньою розробленістю у педагогічній науці і практиці роботи дошкільних навчальних закладів, а також необхідністю усунення суперечності між: процесами інтеграції України до світового освітнього простору та необізнаністю українських педагогів із прогресивними ідеями в розвитку дошкільної освіти; між необхідністю реалізації особистісно орієнтованого підходу до виховання дитини як суб'єкта життєдіяльності, здатного ціннісно ставитися до себе, і традиційним знаннєвим підходом до її розвитку, орієнтацією на формальні результати; між нагальною потребою формування ціннісного самоставлення в дошкільників різних віково-статевих груп і недостатнім рівнем розробки теоретико-методологічного й технологічного забезпечення зазначеного процесу; між процесами інноваційних змін, притаманних сучасному освітньому просторові України, і недостатньою професійною компетентністю вихователів ДНЗ у галузі створення та забезпечення необхідних умов щодо формування ціннісного самоставлення дошкільників різних віково-статевих груп.

Концепція дослідження полягає у сприйнятті ціннісного самоставлення як особистісного інтегралу, наданні процесу його формування в ранньому онтогенезі системного за змістом та гуманного за спрямованістю підходу.

Вихідними в розробці моделі оптимізації процесу формування у дошкільників різної статі ціннісного самоставлення слугували такі положення.

- дошкільник кваліфікується як активний суб'єкт життєдіяльності, здатний виробляти більш-менш адекватний й інтелектуально складний за змістом Я-образ, виявляти самоповагу, поводитися впевнено в різних видах та умовах організації діяльності;

- у ціннісному самоствавленні як особистісному інтегралі мають гармонійно поєднуватися позитивне само прийняття дитиною своєї статевої належності, доступна віку міра орієнтації у своєму душевному світі та гуманна поведінка;

- упродовж дошкільного дитинства ціннісне самоствавлення зазнає суттєвих змін: збагачується за своїм змістовим наповненням, варіюється за формами прояву, набуває більшої усвідомленості;

- ціннісне самоствавлення - об'єктивується у Я-концепцію як цілісна установка, що виступає регулятором поведінки, умотивує адекватну поведінку, здійснення власних виборів, прийняття самостійних рішень, здатність відповідати за їх наслідки перед іншими;

- ціннісне самоствавлення дошкільників різної статі своєю модифікацією позначається на характері статево-рольової поведінки, результативності діяльності і взаєминах із дорослими та однолітками.

В основу розробки системи ефективного формування у хлопчиків і дівчат дошкільного віку ціннісного самоствавлення покладено ідею цілісного підходу в організації їхньої життєдіяльності в дошкільному закладі, оновлення змісту, форм та методів навчально-виховної діяльності, створенню розвивального середовища сприятиме використання авторської технології виховання в ранньому онтогенезі соціально схвалених, прийнятних, конструктивних форм ціннісного самоствавлення як життєвої опори.

Реалізація концепції спрямовується на збагачення уявлень дошкільників різної статі про власні чесноти і вади; виховання в них самоповаги, здатності довіряти власним можливостям; формування уміння поводитися самостійно, діяти конструктивно, відстоювати власну гідність у своїх діях та вчинках, обґрунтовувати власну думку, орієнтуватися на базові моральні цінності.

Важливим напрямом практичної роботи є забезпечення доступного дошкільникам балансу Я-фізичного, Я-душевного та Я-соціального, оптимізація моделі взаємодії у системах «дорослий - дитина» та «дитина - дитина»; створення для цього відповідного теоретико-методологічного та програмно-методичного забезпечення.

Переконані, що під час організації навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах формування у хлопчиків і дівчаток ціннісного самоствавлення буде ефективним за таких умов:

- забезпечення балансу між фізичним, душевним та соціальним Я дитини, збагачення уявлень дітей про статеві особливості фізичного, душевного життя та гуманну поведінку як цінність, їх роль у взаєминах з дорослими та однолітками;

- розвитку «самостійності» дошкільника через надання йому можливості самовизначатися, діяти самостійно, досягати успіху, визначати власні чесноти і вади, прагнути досягти Я-кращого, формування у дошкільників свідомого та оптимістичного ставлення до труднощів, вправлення в умінні долати труднощі, досягати успіху, визнавати чесноти і вади (власні та інших людей), вияв довіри їхнім можливостям, надання права на помилку, власний вибір, самостійне розв'язання проблем;

- впровадження тендерного підходу до формування ціннісного самоствавлення через врахування спільних і відмінних змістових характеристик Я-концепції, прояві самоповаги та впевненої поведінки, підтримка педагогом проявів самостійної поведінки хлопчиків і дівчаток в різних життєвих ситуаціях;

- вдосконалення культури прояву ціннісного самоствавлення, вправлення дітей в умінні застосовувати соціально схвалені й прийнятні форми самовираження;

- поетапна перебудова взаємодії педагога з дітьми на засадах особистісно орієнтованого підходу до формування ціннісного самоствавлення, його збалансованості із ціннісним ставленням до інших.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. - 1991. - № 1. - С.6 -19.
2. Бех І.Д. Особистісне зорієнтоване виховання / Бех І.Д. - К.: ІЗМН, 1998. - 204 с.
3. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід)/ Кононко О.Л. - К.: Стилос, 2000. - 336 с.
4. Непомнящая Н.И. Становление личности ребенка 6-7 лет / Непомнящая Н.И. - М.: Педагогика, 1992. - 160 с.